

Pred nama je jedanaesti svezak edicije *FONTES. Izvori za hrvatsku povijest*. Njime započinjemo seriju u kojoj planiramo objaviti sačuvane registre Splitskog i Zadarskog kaptola u svojstvu vjerodostojnih mjesta (*loca credibilia*). Splitski i Zadarski kaptol počeli su djelovati s tom zadaćom u razdoblju uspostave anžuvinske (kraljevske) vlasti u Dalmaciji, nakon Zadarskog mira 1358. te su imali važnu ulogu u naporima kraljevske vlasti da na području srednjovjekovnog Hrvatsko-dalmatinskog kraljevstva uspostavi efikasan način uprave (s hrvatsko-dalmatinskim banom na čelu). Ta je djelatnost posebice značajna, jer su korisnici kaptolskih "usluga" bili prvenstveno hrvatski plemići i zajednice s područja središnjih dijelova srednjovjekovne Hrvatske (u slučaju Zadra uglavnom s područja njegovog bližeg zaleđa – Lučke županije i njemu okolnih manjih teritorijalnih jedinica, današnjih Ravnih kotara), koje je nastavao izrazito velik broj plemićkih obitelji koje su pripadale zajednici „Plemstva dvanaestero plemena Kraljevine Hrvatske“, slavnoj po tradiciji da su njihovi preci igrali odlučujuću ulogu u dovođenju dinastije Arpadovića na hrvatsko prijestolje godine 1102. U slučaju Splita, područje djelovanja kaptola proteže se na širi prostor tadašnje Splitske nadbiskupije. Kaptolski registri kriju brojne podatke o plemstvu Klisa, Omiša, Smine, Poljica, Cetine, Imotskog itd. Dokumenti Zadarskog kaptola vremenski pokrivaju razdoblje od osamdesetih godina 14. st. do dvadesetih godina 15. stoljeća, a splitski se nastavljaju i u drugu polovinu 15. st. Objavljeni dokumenti u historiografskom smislu izrazito su zanimljivi te pružaju brojne nove podatke o društvenoj, gospodarskoj i kulturnoj, ali i političkoj povijesti tih krajeva, za koje su izvori, nažalost, vrlo slabo sačuvani. Osim toga, vrijedni su, jer (pogotovo splitski) sadrže vjerodostojne prijepise starijih dokumenata, uglavnom od 13. st. nadalje.

Ovi izvori do sada su slabo korišteni u historiografiji, iako se nalaze (istina razdijeljeni) u vrlo značajnim i dobro sređenim arhivima i zbirkama. Od zadarskih kaptolskih registara dva se nalaze u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (Petar Perenčan i zajednički registar Ivana de Trottisa i Teodora de Prandina), jedan, koji se sada prvi objavljuje u Znanstvenoj je knjižnici u Zadru (Artikucije pok. Dominika iz Rivignana), a jedan je pohranjen u Državnom arhivu u Zadru (Petar iz Serçane). U zadarskome Arhivu nalaze se i neki manji fragmenti ili koncepti još nekih registara ili njihovih dijelova. Od splitskih kaptolskih registara sačuvan je samo jedan i čuva se na izvornom mjestu u Kaptolskom arhivu u Splitu.

Pojedini dokumenti Splitskog kaptola do sada su u manjem broju objavljeni u pojedinačnim člancima i izdanjima, a dio koji je sačuvan u obliku povele, ušao je u seriju *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije Tadije Smičiklase i njegovih nastavljača*.

Hrvatski državni arhiv planira u ovoj seriji objaviti 5 svezaka, od kojih 3 sveska priprema Mladen Ančić (ovaj prvi - Artikucija pok. Dominika iz Rivignana te Petra iz Serčane, s dopunama drugih fragmentarno sačuvanih kaptolskih spisa iz sredine 15. st.). Dva sveska priprema Damir Karbić sa suradnicima (registar Petra Perenčana i zajednički registar Ivana de Trottisa i Teodora de Prandina).